

dr Maria Krystyna Szmigel

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie
Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej

dr Henryk Szaleniec

Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej

Anna Korfel-Jasińska

Urząd Miasta Krakowa

Krakowskie nowe licea przekształcone z gimnazjów – wyzwanie dla szkół

1. Wstęp

Każda reforma edukacji oprócz zamierzonych rezultatów niesie ze sobą uboczne efekty zarówno pozytywne, jak i negatywne, których przewidywanie jest trudne, ale nie niemożliwe. Ewentualnym negatywnym skutkiem można zapobiegać, jeżeli uda się trafnie i dostatecznie wcześnie określić ich źródła, znaleźć sposoby ich minimalizacji i skutecznie te sposoby wykorzystać.

Wstępnie autorzy wyróżnili trzy powiązane ze sobą newralgiczne dla reformy 2017 obszary w dwóch perspektywach czasowych – perspektywie bliższej i perspektywie dalszej. Obydwie perspektywy warto rozważać łącznie z punktu widzenia dobra ucznia i jakości edukacji w procesie zmiany strukturalnej i programowej, w której po 20 latach funkcjonowania zakończy edukację ostatni rocznik gimnazjum.

1. Perspektywa bliższa obejmuje w pierwszej kolejności zminimalizowanie kosztów **psychologicznych, jakie ponoszą uczniowie w okresie transformacji szkoły**, oraz zapewnienie koniecznych potrzeb kadrowych i bazy dydaktycznej nowej szkole. Do tej perspektywy włączylibyśmy także wydarzenia i działania związane z nakładaniem się dwóch populacji startujących do szkół średnich we wrześniu 2019 roku.
2. Perspektywa dalsza to zapewnienie wysokiej jakości edukacji podczas i po fali wyżu wywołanej przejściem przez system edukacji uczniów trafiających w tym samym czasie do szkoły z **dwoh populacji (absolwentów szkoły podstawowej i absolwentów gimnazjum)**.

Wzmiankowane trzy obszary to:

1. odpowiednio przygotowana kadra, w kontekście
 - a. przedmiotowym,
 - b. pedagogicznym, psychologicznym i wychowawczym,
 - c. radzenia sobie ze zmianą;

2. warunki przestrzenno-czasowe
 - a. sale, podstawowy sprzęt klasowo-lekcyjny,
 - b. rozkład lekcji zapewniający naukę na jedną zmianę i możliwość korzystania z zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych;
3. wyposażenie pracowni przedmiotowych umożliwiające organizację uczenia się pozwalającą na opanowanie kompetencji wyszczególnionych w podstawie programowej zmienionej szkoły, w tym kompetencji kluczowych.

Szczególnie w pierwszych latach wdrażania reformy warto przyglądać się procesowi zmiany. Warto gromadzić dane, które pozwoliłyby na refleksję przydatną do działań szkołom i organowi prowadzącemu szkoły (obszary 2 i 3), placówkom doskonalenia oraz uczelniom, jeżeli chodzi o obszar 1. Cenne mogą się okazać refleksje nauczycieli, dyrekcji szkoły, rodziców, które pozwoliłyby na monitorowanie, diagnozę i bieżące korekty podczas wprowadzanej zmiany. W tym zakresie znamienne jest stwierdzenie Wieczorkowskiej, Wierzińskiego i Michałowicza (2013), że realiści wiedzą, iż: „Racjonalny plan wprowadzający kolektywny cel tam, gdzie nie można go sensownie dostosować do zmian pragnień i potrzeb jednostek, owocuje zawsze nieprzewidywanymi i niekorzystnymi konsekwencjami, które prowadzą do zapaści, jeśli w systemie zmian nie ma wpisanych mechanizmów korygujących plan”. Dlatego też zaangażowanie grona pedagogicznego jest w tym procesie nie do przecenienia.

Aby bliżej przyjrzeć się zjawiskom towarzyszącym obecnej reformie, autorzy zaplanowali pięcioletnie studium przypadku w krakowskich szkołach, w których gimnazja zostały przekształcone w licea ogólnokształcące. W ciągu tych lat do matury przystąpią trzy roczniki ostatnich klas gimnazjalnych uczących się w okresie transformacji i pierwszy rocznik absolwentów zreformowanej ośmioklasowej szkoły podstawowej. Jako metodę badań autorzy przyjęli analizę dostępnych dokumentów dotyczących struktury i kadry w szkołach włączonych do studium przypadku oraz ankietę skierowaną do dyrektorów i nauczycieli tych szkół. Do dyrekcji szkół przesłano ankiety (samozwrotne) w wersji elektronicznej z prośbą o rozesłanie ich do nauczycieli uczących w klasach licealnych. Badania, których wyniki autorzy prezentują w tym artykule, bazują na pierwszym etapie studium przypadku w przekształcanych gimnazjach w licea. Autorzy ograniczyli się tylko do szkół prowadzonych przez Urząd Miasta Krakowa (por. tab. 3).

W pierwszym etapie pięcioletniego studium autorzy poszukiwali odpowiedzi na trzy pytania:

1. Jakie było zaangażowanie dyrekcji szkół i zespołów nauczycielskich w proces zainicjowania przekształcenia gimnazjów w licea?
2. Jakie doświadczenia towarzyszyły nauczycielom w pierwszym roku przekształcenia szkoły i współistnienia dwóch poziomów edukacji w jednej placówce?
3. Jakie działania dostosowawcze podjęły szkoły w zakresie kadry i warunków materialnych, aby stworzyć właściwe środowisko uczenia się licealistów?

Próba odpowiedzi na te pytania wymaga analizy praktyki w przekształcanych szkołach w kontekście doświadczeń wprowadzania reform w edukacji, patrząc chociażby w skrócie na historię reformowania edukacji w ciągu ostatnich 100 lat. Bardziej szczegółowe analizy z uwzględnieniem reformowania

oświaty w XX i XXI wieku planowane są w kolejnych etapach studium i nie są przedmiotem tego artykułu. Tutaj tylko wymienimy te reformy, zwracając uwagę wyłącznie na zmiany strukturalne.

2. Reformy edukacyjne w Polsce w latach 1918–2017

Od końca drugiej dekady XX wieku, czyli w okresie 100 lat, przeprowadzono kilka reform systemu edukacyjnego w Polsce, w większości sterowanych odgórnie i mocno związanych z naszą historią, przemianami politycznymi, ekonomicznymi i społecznymi.

Wspomniane reformy to:

1. 1919 r. – ujednoczenie systemu szkolnictwa po rozbiorach.
2. 1932 r. – reforma zwana reformą jędrzejewiczowską – sześćioletnia szkoła podstawowa i szkoła średnia obejmująca dwa etapy: czteroletnie gimnazjum i dwuletnie liceum (lub siedmioklasowa szkoła podstawowa dla uczniów kończących edukację).
3. 1948 r. – reforma wprowadzająca siedmioklasową szkołę podstawową i czteroletnie liceum ogólnokształcące.
4. 1961 r. – reforma wprowadzająca ośmioletnią szkołę podstawową jako obowiązkową oraz czteroletnie licea, które mają zapewnić wykształcenie ogólne i politechniczne niezbędne do podjęcia studiów wyższych. Obowiązek szkolny zaczyna się w roku, w którym dziecko kończy 7 lat, i trwa nie dłużej niż do roku, w którym uczeń kończy 17 lat.
5. 1973 r. – reforma wprowadzająca dziesięcioletnią szkołę ogólnokształcącą i dwuletnie sprofilowane szkoły policealne dające uprawnienia do ubiegania się o indeks na uczelni wyższej (krytykowana i częściowo uchylona w 1982 roku, został przywrócony wcześniej obowiązujący ustrój szkolny bazujący na ośmioletniej szkole podstawowej).
6. 1998 r. – sześćioletnia szkoła podstawowa, trzyletnie gimnazja, trzyletnie licea (nawiązywała do reformy jędrzejewiczowskiej z 1932 r. i struktury szkolnictwa w wielu krajach europejskich).
7. 2017 r. – reforma wprowadzająca ośmioletnie szkoły podstawowe, czteroletnie licea.

Cztery z wymienionych reform zostały wdrożone (1932, 1948, 1961, 1989). Jedna, rozpoczęta w latach siedemdziesiątych (1973), została przerwana w trzeciej klasie szkoły dziesięcioletniej, a ostatnia, rozpoczęta w 2017 roku, jest właśnie wdrażana.

Nowe licea powstałe w ramach reformy 2017 są szczególnym przypadkiem transformacji, która w Krakowie łącznie z placówkami niepublicznymi objęła 10 (8,3%) gimnazjów. Wszystkie cztery szkoły samorządowe w swojej historii doświadczyły wymienionych powyżej reform, a więc są to placówki dziedziczące tradycje i kulturę swoich poprzedniczek.

W notkach historycznych na stronach internetowych wyżej wymienionych liceów czytamy m.in.:

1. W budynku, gdzie obecnie powstało XLI LO, w 1903 roku otwarto Międzywydziałową Szkołę Żeńską. Szkoła ta „powstała jeszcze podczas zaborów, przeżyła radość odzyskania niepodległości, koszmar okre-

su okupacji hitlerowskiej oraz skomplikowane powojenne czasy. Przez wiele lat funkcjonowała jako Szkoła Podstawowa nr 20, a w 1999 r. stała się Gimnazjum nr 4. Zmieniali się patronowie – biskup Zbigniew Oleśnicki, Manifest Lipcowy, ksiądz Jan Twardowski. A szkoła – trwała! Jej zabytkową już dzisiaj bramę przekroczyły dziesiątki (setki) tysięcy uczniów, a orzeł w koronie zawsze spoglądał na nich dumnie z góry. Wierzmy, że nasi licealiści z radością i dumą będą kontynuować tradycję ponadstuletniej szkoły. Znajdą tu przyjazną atmosferę, zdobędą solidną wiedzę, spędzą sympatycznie licealne lata. Mamy nadzieję, że «przygoda» z XLI LO będzie niezapomnianym etapem w ich życiu”.

2. Podobnie długa edukacyjna historia poprzedza powstanie nowego, XLII Liceum Ogólnokształcącego przy ulicy Studenckiej 13. Szkoła zlokalizowana w tym budynku została powołana jeszcze w okresie zaborów przez CK Samorząd w 1892 r. i wtedy została nazwana imieniem Adama Mickiewicza. W 1999 r. powstał Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 22. W zespole do czerwca 2004 r. koegzystowały powstające Gimnazjum nr 2 i wygaszana Szkoła Podstawowa nr 13. W czerwcu 2004 r. opuścili mury szkoły ostatni absolwenci SP nr 13. To symboliczna data, wtedy to z końcem roku szkolnego została uroczyście odkręcona tabliczka z nazwą szkoły podstawowej. Gimnazjum nr 2, począwszy od roku 2003, ściśle współpracowało z sąsiadującym ze szkołą V Liceum Ogólnokształcącym im. Augusta Witkowskiego, między innymi tworząc klasy patronackie i zajęcia fakultatywne dla zainteresowanych gimnazjalistów.
3. Kolejne liceum (XLIII) przekształcone z gimnazjum jest również spadkobiercą szkoły, której początki sięgają roku szkolnego 1904/1905, gdy w murach nowego budynku, ufundowanego przez podgórskich przedsiębiorców – właścicieli firmy Zieliński-Bilski, 343 uczniów rozpoczęło edukację w czteroklasowej Szkole Żeńskiej i Szkole Męskiej. W 1914 roku Szkole Męskiej nadano imię Jana Matejki, a Szkole Żeńskiej – Zofii Chrzanowskiej. W czasie I wojny światowej budynek został zajęty przez wojsko. W roku szkolnym 1915/1916 szkoła wznowiła działalność. Od 1 września 1924 r. w budynku zaczęła funkcjonować pełna, siedmioklasowa szkoła. W czasie wojny budynek został przeznaczony przez władze hitlerowskie na magazyn. W latach 1941–1943, w czasie istnienia getta podgórskiego, w budynku przechowywano meble i inne sprzęty zarekwirowane Żydom. Podczas okupacji nauka odbywała się w wynajętych pomieszczeniach prywatnych. Po zakończeniu II wojny światowej w 1945 roku szkoła wznowiła swoją działalność. W budynku Miejskiej Szkoły Ludowej mieściły się wówczas dwie placówki (SP nr 28 i SP nr 29). W związku z reformą oświaty w roku szkolnym 1998/1999 przy ul. Limanowskiego powstało Gimnazjum nr 35, które w wyniku kolejnej reformy, w 2017 roku, zostało przekształcone w XLIII Liceum Ogólnokształcące.
4. Czwarte z analizowanych liceów (XLIV LO), znajdujące się w zabytkowym budynku przy ulicy Bernardyńskiej 7, nawiązuje do tradycji szkoły założonej prawie 140 lat temu. Była to czteroklasowa Szkoła Żeńska utworzona dla dzielnicy Kazimierz przez Radę Miejską Krakowa w kwietniu 1878 roku. W 1883 przekształcono szkołę z czteroklasowej w ośmioklasową i rok później nadano jej imię Stanisława Konarskiego.

W grudniu 1939 szkoła została zajęta przez Niemców. W trakcie wojny funkcjonował w niej szpital wojskowy. W roku szkolnym 1964/1965 budynek stał się siedzibą Szkoły Podstawowej nr 9, która w kolejnej reformie przekształciła w Gimnazjum nr 1.

3. Struktura szkół ogólnokształcących w Krakowie

Kraków zajmuje szczególne miejsce na mapie edukacyjnej Polski, uzyskuje bowiem bardzo dobre wyniki kształcenia, co potwierdzają wyniki egzaminów na wszystkich poziomach edukacyjnych. W prezentowanym studium autorzy ograniczyli się do szkolnictwa ogólnokształcącego, koncentrując uwagę na czterech nowych samorządowych liceach ogólnokształcących funkcjonujących od 1 września 2017 r., które powstały w wyniku przekształcenia gimnazjów. Dla nauczycieli zmiana, w którą zaangażowane są te szkoły, różni się znacznie od procesu przekształcania szkoły podstawowej w gimnazjum w 1998 roku. Wielu nauczycieli (w badanej próbie jedna trzecia) rozpoczynało pracę w szkole podstawowej i po kilkunastu latach doświadczeń w gimnazjum uczy teraz w liceum.

W okresie bezpośrednio poprzedzającym obecną reformę oświatową, czyli w roku szkolnym 2016/2017, funkcjonowało w Krakowie ogółem 350 szkół ogólnokształcących, w tym 219 szkół samorządowych i 131 prowadzonych przez inne podmioty. Łącznie w Krakowie młodzież uczęszczała do 116 szkół podstawowych, 120 gimnazjów (60 samorządowych i 51 niesamorządowych) i 64 liceów ogólnokształcących (tab. 1). Na każdym poziomie edukacyjnym szkół samorządowych było więcej niż niesamorządowych. Szkoły samorządowe stanowiły 68% ogółu szkół podstawowych, 58% gimnazjów i 58% liceów ogólnokształcących. Ponieważ szkoły samorządowe są znacznie większe od szkół niesamorządowych, to procentowy udział uczniów uczęszczających do nich jest znacznie wyższy niż procent uczniów uczestniczących w edukacji w placówkach niesamorządowych.

W roku szkolnym 2016/2017 do samorządowych szkół podstawowych uczęszczało 84% uczniów, do gimnazjów 70% i 86% do liceów ogólnokształcących (por. tab. 2). Ogólnie w Krakowie szkoły samorządowe stanowią 63% wszystkich szkół ogólnokształcących i uczęszcza do nich 81% dzieci i młodzieży.

Tabela 1. Liczba szkół dla dzieci i młodzieży w Krakowie w roku szkolnym 2016/2017

	Szkoły podstawowe	Gimnazja	Licea	Ogółem	
	liczba szkół			liczba	%
Samorządowe	113	69	37	219	63
Niesamorządowe	53	51	27	131	37
Ogółem	166	120	64	350	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, stan na 30 września 2016 r.

Tabela 2. Liczba uczniów w szkołach dla dzieci i młodzieży w Krakowie w 2016/2017

	Szkoły podstawowe		Gimnazja		Licea		Ogółem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Samorządowe	34 035	83,8	12 626	69,7	13 733	86,3	60 394	81
Niesamorządowe	6 566	16,2	5 478	30,3	2 189	13,7	14 233	19
Ogółem	40 601	100	18 104	100	15 922	100	74 627	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, stan na 30 września 2016 r. Uwzględniono szkoły ogólnokształcące i specjalne.

Po wejściu w życie Ustawy z dnia 23 czerwca 2016 roku¹ o zmianie ustawy o systemie oświaty Urząd Miasta Krakowa przygotował projekt zmian strukturalnych szkół w Krakowie, który był przedstawiany społeczności lokalnej każdej z 18 dzielnic miasta. Wielogodzinne spotkania były nagrywane, a relacje umieszczane w internecie dla tych, którzy nie mogli osobiście wziąć udziału zebraniach. W wyniku prowadzonych rozmów między władzami miasta jako organami prowadzącymi i kuratorium oświaty jako organu nadzorującego oraz starań dyrektorów szkół gimnazjalnych wspieranych przez nauczycieli, rodziców, rad dzielnic, absolwentów oraz osoby publiczne nastąpił proces przekształcenia dziesięciu gimnazjów (czterech samorządowych i sześciu niesamorządowych) w licea ogólnokształcące. Jedno gimnazjum zostało przekształcone w technikum. Wszystkie licea przekształcone z gimnazjów już w pierwszym roku funkcjonowania zrekrutowały uczniów do klas pierwszych oraz prowadziły nadal klasy gimnazjalne (II i III klasy). Trzy z czterech nowych liceów samorządowych zlokalizowane są w Śródmieściu, a czwarte w Podgórzu. W naszym artykule, w ramach studium przypadku, przyjrzymy się bliżej czterem nowo powstałym samorządowym liceom ogólnokształcącym.

Zapewne dziś trudno byłoby dokładnie odtworzyć dochodzenie do decyzji o przekształceniu tych gimnazjów w licea, a nie o powrocie do szkół podstawowych. Zresztą każde z tych przekształcanych gimnazjów miało własną, trochę inną historię i koloryt, który nadawała im kadra nauczycielska, kierownictwo i lokalizacja, przez co były wyjątkowymi nie tylko we własnej ocenie. Wśród wielu, pewnie istotnych motywów, dwa wydają się mieć szczególne znaczenie. Pierwszy to świadomość swojego potencjału wyrażającego się poprzez kompetentną kadre i utrzymujący się od lat trend osiągania w tych szkołach wysokich wyników egzaminacyjnych. Dają one stosunkowo wysokie poczucie bezpieczeństwa i prawdopodobieństwo sukcesu w dłuższej perspektywie czasowej także w liceum. W tym obszarze czynniki odpowiedzialne za sukces lub porażkę ulokowane są wewnątrz szkoły – kadra, zarządzanie, relacje ze środowiskiem, doskonalenie zawodowe. Drugi motyw ma swoje źródło poza szkołą i może wiązać się z poczuciem zagrożenia. Trzy z czterech szkół zlokalizowane są w centrum najstarszej części miasta, gdzie odczuwane są skutki niżu demograficznego, co w przypadku przekształcenia się tych gimnazjów powrotnie w szkołę podstawową w dłuższej perspektywie mogłoby stać się realnym zagrożeniem ich utrzymania.

¹ Ustawa z dnia 23 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 11 lipca 2016 poz. 1010.

W roku szkolnym 2017/2018 do nowych samorządowych liceów przekształconych z gimnazjów uczęszczało łącznie 297 uczniów, od roku 2018/2019 zrekrutowano do klas pierwszych łącznie 811 uczniów (por. tab. 3). Absolwenci dotychczasowych gimnazjów stanowią 20% ogółu uczniów nowych liceów. Trudno się dziwić chęci zmiany szkoły przez znaczną część absolwentów tych gimnazjów, z każdym rokiem coraz bardziej samodzielnych i pewnych siebie uczniów, od lat wybierających licea, do których tradycyjnie uczęszczali ich dziadkowie i rodzice.

Tabela 3. Liczba uczniów w przekształconych gimnazjach w licea samorządowe

Gimnazjum	Liczba uczniów klas III gimnazjum		Nowe liceum	Liczba uczniów klas I LO			
	2016/2017	2017/2018		2017/2018		2018/2019	
				ADG*	ogółem	ADG*	ogółem
nr 1	199	190	XLIV Liceum Ogólnokształcące im. ks. Stanisława Konarskiego w Krakowie	43	107	35	140
nr 2	180	176	XLII Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Krakowie	20	56	26	168
nr 4	107	101	XLI Liceum Ogólnokształcące im. ks. Jana Twardowskiego w Krakowie	1	84	14	100
nr 35	88	110	XLIII Liceum Ogólnokształcące im. Zofii Chrzanowskiej w Krakowie	10	50	18	106
Ogółem	574	577		74	297	93	514

*ADG – absolwenci dotychczasowego gimnazjum

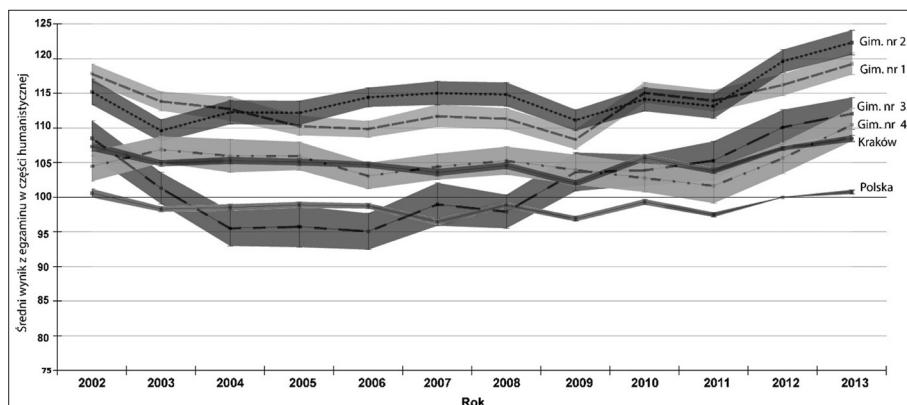
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań oraz informacji z Systemu Informacji Oświatowej, stan na 30 września 2016 r.

4. Analiza wyników badań

4.1. Wyniki egzaminacyjne

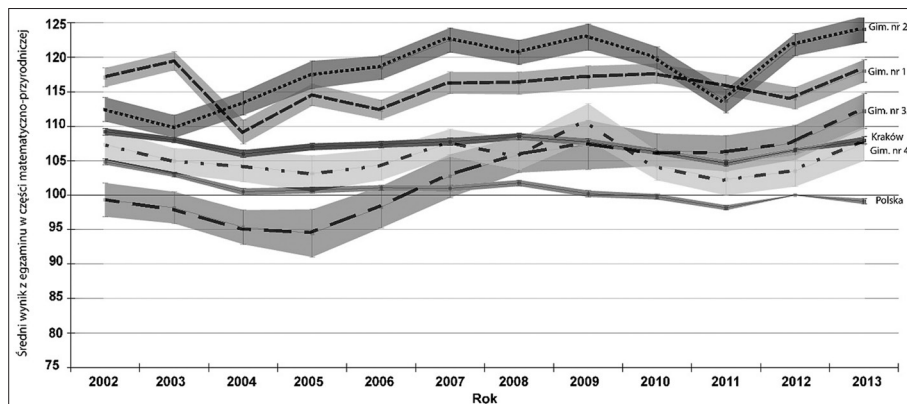
Wyniki egzaminacyjne są tylko jednym ze wskaźników osiągnięć szkoły. Często w wielu porównaniach, ocenach są nadużywane, a to głównie z tego powodu, że są łatwo dostępne w postaci zagregowanej dla jednej szkoły, gminy, powiatu, województwa czy całego kraju. Wprawdzie wystarczy spojrzeć na strony internetowe tych szkół, aby zorientować się, jakie szerokie spektrum różnych osiągnięć niesłychanie ważnych dla rozwoju uczniów jest dziedzictwem tych placówek. Rezultaty te jednak są trudno ze sobą porównywalne, aby je bezpośrednio wykorzystać. Nie wystarczy dysponować umiejętnościami diagnostycznymi, ale także trzeba mieć możliwość głębszego wglądu w całość tego typu osiągnięć na poziomie poszczególnych klas a nawet uczniów. Niejednokrotnie rezultaty tych różnorodnych i rozproszonych osiągnięć są dobrze widoczne dopiero po kilku latach. W dłuższej perspektywie są też one nie bez znaczenia dla rezultatów egzaminacyjnych.

Wyniki egzaminacyjne przekształconych szkół przedstawimy na dwa sposoby. Po pierwsze, spojrzmy na nie w kontekście kraju i miasta Krakowa z wykorzystaniem porównywanych między latami wyników z lat 2002–2013 zrównanych do roku przyjętego za rok odniesienia – bazowy (Szalenciec i in., 2015). Po drugie, przyjrzymy się edukacyjnej wartości dodanej szacowanej w przedziałach trzech lat w okresie 2008–2017.

Rysunek 1. Wyniki egzaminacyjne w części humanistycznej czterech przekształconych gimnazjów samorządowych

Porównywalne między latami wyniki dostępne są tylko z lat 2002–2013². Wyrażone są w skali o średniej 100 i odchyleniu standardowym 15, zakotwiczonej w roku 2012 (Szalenciec i in., 2015). Szerokość „wstążki” odpowiada 95-procentowemu przedziałowi ufności wartości średniej wyniku.

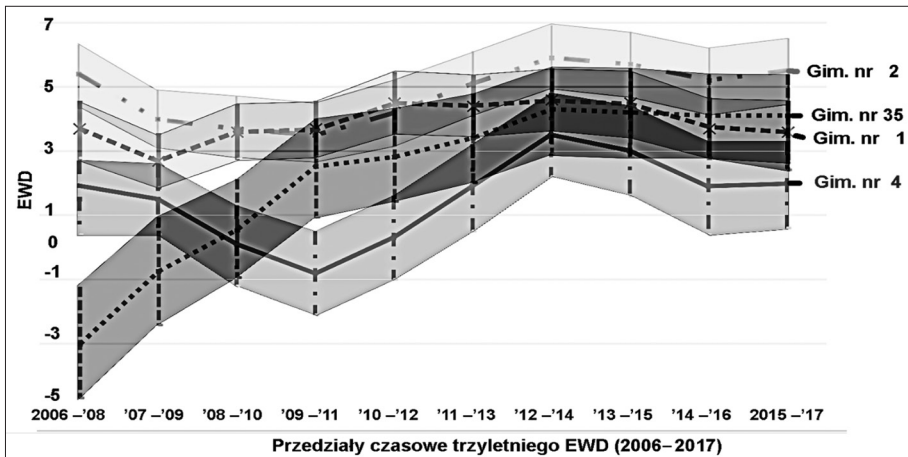

Rysunek 2. Wyniki egzaminacyjne w części matematyczno-przyrodniczej czterech przekształconych gimnazjów samorządowych

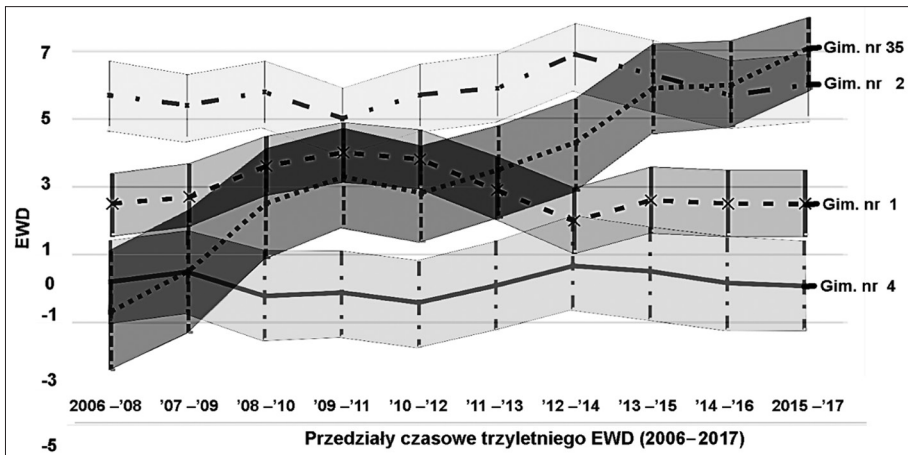
² Taki przedział czasu związany jest z ograniczeniami projektu, w ramach którego prowadzone było w IBE zrównywanie wyników.

Niektóre gimnazja od samego początku miały bardzo wysokie wyniki, inne do takich rezultatów dochodziły stopniowo w ciągu dłuższego okresu, co jest zapewne zasługą zarówno kierownictwa placówki, jak i zespołów kadry pedagogicznej.

Począwszy od roku 2008, wszystkie cztery samorządowe gimnazja osiągały na egzaminach gimnazjalnych wyższe wyniki od średnich ogólnopolskich. Dwa spośród nich: Gimnazjum nr 1 i Gimnazjum nr 2, począwszy od roku 2002, osiągały wyższe wyniki od wyników średnich gimnazjów zarówno w kraju, jak i mieście Krakowie. Kolejne rysunki przedstawiają dynamikę zmian trzyletniego wskaźnika EWD dla analizowanych szkół.

Rysunek 3. Dynamika zmian trzyletniego wskaźnika EWD na podstawie egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej w analizowanych szkołach w latach 2006–2017

Rysunek 4. Dynamika zmian trzyletniego wskaźnika EWD na podstawie egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej w analizowanych szkołach w latach 2006–2017

Jak można zauważyć, analizując rysunki 3 i 4, Gimnazjum nr 1 i Gimnazjum nr 2 charakteryzowały się wysokim wskaźnikiem trzyletniego EWD zarówno w zakresie przedmiotów humanistycznych, jak i matematyczno-przyrodniczych w całym okresie monitorowania tego wskaźnika. Warto zwrócić uwagę na dynamikę trzyletniego wskaźnika EWD dla Gimnazjum nr 35, które jest wskazywane często podczas krajowych konferencji jako przykład trendu zauważonej poprawy efektywności nauczania z każdym kolejnym rokiem. W okresie od roku 2006 do 2017 obserwujemy w tym gimnazjum wzrost wskaźnika EWD o przeszło 7 jednostek zarówno w przedmiotach humanistycznych, jak i matematyczno-przyrodniczych. Gimnazjaliści przekształcanych w licea szkół uzyskali również wysokie wyniki egzaminacyjne w bieżącym roku (2018). Fakt ten jest szczególnie istotny, ponieważ już dwa lata trwa proces wygaszania gimnazjum, co nie jest bez znaczenia dla samych gimnazjalistów i szkół, w których aktualnie nauczyciele pracują także z licealistami pierwszych klas.

Tabela 4. Wyniki egzaminacyjne w badanych szkołach w latach 2016–2018

Gimnazjum		Liczba uczniów	Dysleksja (%)	Język polski (%)	Stanim	Historia i WOS	Stanim	Matematyka	Stanim	Przedmioty przyrodnicze	Stanim	J. angielski I. uczniów	J. angielski PP (%)	Stanim	J. angielski I. uczniów	J. angielski PR (%)
1	2016	196	28	86	9	73	8	73	9	69	8	187	89	8	187	78
	2017	197	30	86	9	78	8	68	8	73	9	163	95	9	163	84
	2018	187	29	84	9	75	8	72	8	75	9	159	93	8	159	83
2	2016	179	26	87	9	81	9	82	9	75	9	176	92	9	176	82
	2017	172	23	89	9	85	9	83	9	76	9	168	85	8	168	85
	2018	170	25	83	9	83	9	82	9	81	9	174	95	8	174	87
4	2016	75	41	73	6	61	7	57	7	54	6	73	71	7	73	51
	2017	104	38	78	7	71	8	59	7	56	7	98	81	7	98	63
	2018	100	23	75	7	66	7	56	6	60	7	97	76	7	97	59
35	2016	132	26	81	8	70	8	70	8	66	8	129	80	8	129	64
	2017	85	29	82	8	81	9	78	9	74	9	84	76	8	84	76
	2018	106	24	82	8	80	9	78	9	77	9	107	90	8	107	79

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.oke.krakow.pl/ wyniki egzaminów.

Cztery samorządowe gimnazja w ciągu trzech ostatnich lat (2016–2018) uzyskiwały bardzo wysokie rezultaty osiągnięć uczniów mierzone podczas krajowych egzaminów zewnętrznych z języka polskiego, historii i WOS-u, przedmiotów przyrodniczych i matematyki. Wykorzystanie skali standardowej dziewiątki pozwoliło na odniesienie wyników tych szkół do wszystkich szkół gimnazjalnych w Polsce. W tabeli 4 zestawiono pozycję czterech gimnazjów

na tle wszystkich szkół gimnazjalnych w Polsce. W sumie jest to 60 pozycji (3 lata × 5 przedmiotów × 4 gimnazja). **Najniższy rezultat, który zanotowano** w tej grupie szkół w okresie trzech lat, to 6. stanin (wyżej średni wynik, z którego wynika, że wynik niższy uzyskało 60% gimnazjów w kraju, a wynik podobny 12% gimnazjów). W tej grupie szkół taki wynik wystąpił tylko 3 razy na 60. Wynik odpowiadający 7. staninowi (wynik wysoki) wystąpił 11 razy, 8. stanin (wynik bardzo wysoki) 20 razy, 9. stanin (wynik najwyższy, który odpowiada 4% wszystkich szkół w kraju) wystąpił 26 razy. Najczęściej najwyższy wynik (9. stanin) uzyskały gimnazja z języka polskiego, matematyki i przedmiotów przyrodniczych, natomiast wynik bardzo wysoki (8. stanin) z języka angielskiego. Tak samo często wystąpił wynik najwyższy i bardzo wysoki z historii i WOS-u (9. i 8. stanin).

Każda z tych szkół na stronach internetowych dokumentuje swój dorobek sukcesami szczególnie uzdolnionych uczniów także w innych dziedzinach, wykraczających poza ramy podstaw programowych, a więc laureatami olimpiad przedmiotowych, sportowych, artystycznych. W szkołach działają zespoły muzyczne, teatralne, a uczniowie tych szkół wyjeżdżają na partnerskie wizyty studyjne w ramach międzynarodowych umów. Uczniowie angażują się w pomoc charytatywną.

Motywy zaangażowania nauczycieli

Inicjatywa przekształcenia gimnazjum w liceum, zdaniem dyrektorów placówek, wychodziła ze szkoły, co może rokować sukces tych działań ze względu na to, że nie zostały narzucone odgórnie, a argumenty używane we wnioskach płynących ze szkół znalazły ostatecznie wsparcie ze strony miasta i kuratorium. Idea przekształcenia gimnazjów w licea była dyskutowana z rodzicami prawie we wszystkich szkołach, a w efekcie wspierana zarówno przez rodziców gimnazjalistów, radnych dzielnic, jak i przez przyjaciół szkół. W trzech przypadkach na cztery była to przede wszystkim inicjatywa dyrekcji.

Z 43 nauczycieli biorących udział w badaniach, którzy pracują aktualnie z uczniami licealnymi w nowych liceach samorządowych, osobiste zaangażowanie prowadzące do przekształcenia gimnazjum w liceum potwierdziło **76,2%**. Nie potwierdzili osobistego zaangażowania wyłącznie nowi nauczyciele, którzy zostali zatrudnieni od września 2017 roku, oraz ci, którzy przebywali na urloпах.

Wśród podawanych motywów zaangażowania się nauczycieli w przekształcanie gimnazjum w liceum najczęściej wybierane były stwierdzenia, że *program nauczania w gimnazjum jest bliższy licealnemu niż szkole podstawowej* (51%), a także *chęć dalszego rozwoju zawodowego* (46%). Prawie równie często wybierane było stwierdzenie dotyczące *potrzeby zachowania pracy* (42%). *Wolę pracować ze starszą młodzieżą* wskazało 23% badanych.

Oto trzy przykładowe wypowiedzi nauczycieli:

Zależało mi, aby zespół, który powstał w naszym gimnazjum, mógł nadal istnieć i wspólnie działać. Innymi słowy – uważam, że nie należy niszczyć tego, co jest dobre, a nawet bardzo dobre!

Cenię sobie wartości i zasady, jakimi kieruje się szkoła, w której pracuję.

Chcę pomóc w tworzeniu czegoś nowego, co ma sens i przyszłość.

Jedna z respondentek, mówiąc o swoim zaangażowaniu w przekształcenie szkoły, napisała:

Widziałam w tym [zaangażowaniu w przekształceniu gimnazjum w liceum] szansę dla szkoły, szansę na jej dalszy rozwój, biorąc pod uwagę dotychczasowy jej potencjał (kadra pedagogiczna i zarządzanie placówką przez dyrekcję).

Wiceprezydent miasta na ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie we wrześniu 2017 roku, prezentując system szkolnictwa w Krakowie po wprowadzeniu reformy, wyraźnie zaznaczyła przedział czasowy dwóch najbliższych lat, który będzie zachowany do utrzymania ostatecznej decyzji utrwalającej nowe licea w strukturze szkół w Krakowie.

Dlaczego więcej szkół gimnazjalnych nie podjęło podobnego wyzwania? Oto jeden z argumentów dyrektora szkoły, który podczas rozmowy prywatnej powiedział m.in.:

[...] podczas rozważania argumentów zrezygnowania z ubiegania się o przekształcenie w liceum była hipoteza, że do stania się dobrym czy bardzo dobrym liceum prowadzi bardzo długa, trudna oraz ryzykowna droga. Szczególnie trudna ze względu na utrwalone od lat priorytety wyboru liceów przez absolwentów szkoły niższego szczebla. Stworzenie świetnej szkoły podstawowej jest natomiast zadaniem równie ambitnym i przy tym mniej ryzykownym.

Kolejną ważną aktywnością po zatwierdzeniu liceów przez Urząd Miasta i przejściu procedury przekształcającej były działania promujące powstałe licea związane z pozyskaniem absolwentów gimnazjów do nowych liceów. Upřednio szkoły te, jako renomowane gimnazja w Krakowie, nie musiały zabiegać o uczniów, gdyż to uczniowie spoza rejonu także konkurowali o dostanie się do tych szkół.

Wśród działań reklamujących szkołę (poza stroną internetową) dyrektorzy wymieniają: banery przed szkołą, reklama w komunikacji miejskiej, dni otwarte liceum, spotkania informacyjne dyrektora szkoły lub nauczycieli z uczniami w gimnazjach krakowskich oraz w gminach ościennych, udział w targach edukacyjnych na terenie różnych gmin, akcje promocyjne w mediach, artykuły w lokalnej prasie, pikniki, zawody, konkursy itp. Jak ważne są dla tych liceów działania, odzwierciedla pośrednio znamienna wypowiedź polonistki z 11-letnim stażem nauczycielskim, najpierw w szkole podstawowej, a potem w gimnazjum:

Trudności w związku z nowymi zadaniami związanymi z pracą w niedawno utworzonym liceum wiążą się głównie z rekrutacją uczniów. Nowo powstała szkoła pojawiająca się na „ryнку edukacyjnym” ma przed sobą niełatwe zadanie. Konkurencja o ugruntowanej pozycji i wieloletniej tradycji nie byłaby dla nowych szkół średnim takim wyzwaniem, gdyby respektowane były przyjęte wcześniej ustalenia dotyczące ograniczonej liczby tworzonych w danym roku szkolnym oddziałów (7), ograniczonej liczby uczniów w oddziałach (28 uczniów) i jednozmianowości szkół.

Cytat z listu dyrektora XLII Liceum Ogólnokształcącego do uczniów na rozpoczęcie roku:

Dziękuję Wam za zaufanie przy wyborze naszej szkoły. Zdaję sobie sprawę, że nurtuje Państwa pytanie – jaka to będzie szkoła? Odpowiadając w skrócie, chciałbym, żeby była to szkoła kameralna, gdzie żaden z uczniów nie będzie anonimowy. Szkoła otwarta na bogatą ofertę środowiska krakowskiego, naukowego i kulturalnego, współpracująca z wyższymi uczelniami, różnymi instytucjami pożytku publicznego oraz szkołami zagranicznymi. Szkoła nowoczesna, z informatyzowaną, inspirującą do działania. Szkoła znająca oczekiwania i zarazem problemy współczesnej młodzieży. Rozwijająca talenty i pasje uczniów. Szkoła, która kładzie nacisk na wysoką jakość kształcenia i doskonale wywiązuje się z zadań wychowawczych. Szkoła, która wspomaga uczniów zarówno zdolnych, jak i mających trudności w uczeniu się. Szkoła, w której uczniowie nie będą się nudzić.

Charakterystyka zespołów nauczycielskich

Przekształcenie szkoły zwykle wiąże się ze zmianami kadrowymi wywołanymi przez wiele różnych czynników, począwszy od naturalnych, jakim jest przejście na emeryturę, poprzez preferencje pracy nauczycieli w konkretnym typie szkoły, postawy nauczycieli wobec wprowadzanej zmiany po konieczność zatrudnienia specjalistów mających specyficzne kompetencje konieczne w nowym typie szkoły.

Strukturę kadrową czterech nowych liceów przedstawiono w tabeli 5. Wszystkie te szkoły w wyniku reformy w 1989 roku zostały przekształcone ze szkół podstawowych w gimnazja. W chwili badania (marzec–czerwiec 2018 roku) w szkołach funkcjonowały dwa roczniki gimnazjalne (II i III klasa) oraz pierwszy rocznik licealistów. Relacje liczbowe uczniów gimnazjalistów i licealistów w tych szkołach przybliżyła tabela 3.

Prowadzący zajęcia nauczyciele zarówno w gimnazjum, jak i w liceum w 2018 roku to w większości nauczyciele dyplomowani (63%). Szkoły mają także w swoim gronie młodych nauczycieli, którzy niedawno rozpoczęli pracę – 7 stażystów i 30 nauczycieli kontraktowych. Nie wszyscy nauczyciele pracujący w tych szkołach zostali zatrudnieni na pełny etat. 166 nauczycieli zatrudnionych jest łącznie na 137 etatach. Taka struktura zatrudnienia wiąże się między innymi z procesem wygaszania gimnazjum i wdrażania liceum. Szczegółowo strukturę zespołu nauczycieli, ze względu na stopnie awansu zawodowego, przedstawia tabela 5.

Kadra nowych liceów to zarówno nauczyciele zatrudnieni na całym etacie (56%), jak i w niepełnym wymiarze godzin. Co trzeci nauczyciel (35% badanych) pracuje jednocześnie w innych szkołach. W pierwszym roku wdrażania reformy w dwóch szkołach nastąpiło zmniejszenie liczbowe kadry: w jednej szkole o 11,7% osób (10% etatów), a w drugiej o 4% osób (8% etatów). W jednej ze szkół nie nastąpiły zmiany w liczebności kadry i etatów i w jednej zwiększyła się liczba zatrudnionych osób o 8% (10% etatów). Tylko w jednej ze szkół nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora w związku z zakończeniem kolejnej kadencji wieloletniego dyrektora gimnazjum, natomiast w innej zlikwidowano stanowisko wicedyrektora z powodu zmniejszenia liczby oddziałów w szkole.

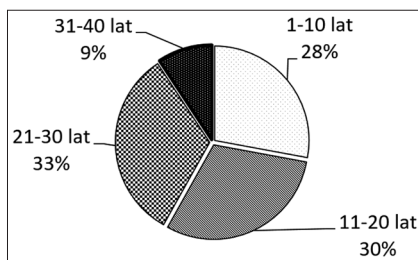
Tabela 5. Nauczyciele według stopni awansu zawodowego w roku szkolnym 2017/2018

Gimnazjum	Liceum	Liczba nauczycieli/liczba etatów				
		ogółem	stażystów lub bez stopnia	kontraktowych	mianowanych	dypłomowanych
nr 1	XLIV Liceum Ogólnokształcące im. ks. Stanisława Konarskiego w Krakowie	53/41,6	0/0	7/3,7	10/6,2	36/31,7
nr 2	XLII Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Krakowie	45/38,8	3/2,9	9/7	7/6	26/22,9
nr 4	XLI Liceum Ogólnokształcące im. ks. Jana Twardowskiego w Krakowie	36/29,5	2/2,1	7/6,3	5/4,5	22/16,6
nr 35	XLIII Liceum Ogólnokształcące im. Zofii Chrzanowskiej w Krakowie	32/27	2/1,3	7/4,8	3/2,9	20/18,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, stan na 30 września 2016 r.

Nauczyciele i ich doświadczenia zawodowe

Wśród 43 nauczycieli, którzy uczą w oddziałach licealnych badanych szkół i odpowiedzieli na to pytanie, 81,4% stanowiły kobiety; 60,5% to nauczyciele o stażu do 20 lat włącznie. Średni staż pracy nauczycieli biorących udział w badaniach to 17 lat (rys. 5).

Rysunek 5. Staż pracy nauczycielskiej uczestników badań; średnia 17, mediana 18, modalna 27 (5 osób)

Bardzo ciekawie przedstawiają się dotychczasowe doświadczenia zawodowe nauczycieli. 14 nauczycieli ma w swoim zawodowym życiorysie doświadczenia w pracy z uczniami szkoły podstawowej – prawdopodobnie przeżywali już transformację szkoły, co wiązało się niewątpliwie z podjęciem dużych wyzwań – i wiele lat doskonalenia zawodowego, aby sprostać wymaganiom programowym szkoły średniej niższego szczebla. Doświadczenie w pracy w liceum miało już 19 osób, a 8 osób – w technikum. Sześciu nauczycieli pracowało ze studentami, a ośmiu ma także doświadczenie w innej działalności edukacyjnej, np. w placówce doskonalenia nauczycieli. Biorąc pod uwagę zróżnicowanie

przedmiotowe, to w próbie respondentów najliczniej reprezentowani byli nauczyciele, którzy przed podjęciem pracy w nowym liceum byli nauczycielami języka obcego – 10 osób, **nauczycieli języka ojczystego podobnie jak matematyki** było po 7 osób, informatyki – 5, przedmiotów humanistycznych innych niż języki – 6, łącznie czterech przedmiotów przyrodniczych i trzynastu innych przedmiotów objętych programem gimnazjum – 6.

W liceum nauczycielom powierzono głównie nauczanie jednego przedmiotu – 67% nauczycieli, 21% łączy nauczanie dwóch przedmiotów, np. historii i WOS-u, matematyki i informatyki, fizyki i chemii, biologii i języka angielskiego czy języka polskiego, nauczanego jako języka ojczystego, i języka obcego, a 12% (5 nauczycieli) naucza w liceum aż trzech i więcej przedmiotów. Na przykład jeden nauczyciel naucza chemii, biologii, informatyki i przygotowania do życia w rodzinie. Prawdopodobnie w następnych latach, gdy przybędą kolejne roczniki uczniów, to ci nauczyciele zawężą swoją specjalizację do jednego przedmiotu.

Nauczyciele o swojej pracy

Większość nauczycieli uczących w nowym liceum stwierdziła, że na razie nie napotkali szczególnych trudności w związku z realizacją zadań w nowej szkole. Znamienne są na ten temat wypowiedzi:

Po roku nauki wiem, że nie potrzebuję specjalnego wsparcia. W szkole mam ludzi, na których pomoc zawsze mogę liczyć i wiem też, że w razie potrzeby wesprą mnie.

Po tylu latach pracy w szkole nauczyłam się sama radzić sobie z pracą, z realizacją zadań, obowiązków...

Jestem osobą dobrze zorganizowaną, a nauczanie w gimnazjum nie stanowi dla mnie trudności, tak więc pracę **w gimnazjum i liceum traktuję jako normalne** codzienne obowiązki dostarczające mi zarówno satysfakcji, jak i wyzwania pedagogicznych.

Staram się czytać literaturę fachową, szukam informacji i inspiracji na formach internetowych, blogach nauczycieli pracujących w liceum, którzy mają dłuższy staż pracy ode mnie. Czasem działam intuicyjnie, jednak doświadczenie zawodowe, jakie posiadam, sprawia, że dobrze czuję się w roli nauczyciela w liceum. Często poszukuję nowych alternatyw, metod nauczania.

Bardzo starannie i dokładnie planuję każdą lekcję. Przygotowuję się podobnie jak przed laty, po ukończeniu studiów, a potem gdy rozpoczęłam pracę w gimnazjum.

Dużym nakładem sił kontaktuję się ze znanymi mi nauczycielami licealnymi, korzystając z własnego doświadczenia zawodowego z okresu pracy w technikum.

Samodoskonalenie, udział w konferencjach, mam wysokie kwalifikacje, jestem samosterowna.

Obecnie nie potrzebuję pomocy. Moje doświadczenie zawodowe pozwala bardzo dobrze pracować w nowej rzeczywistości.

Przede wszystkim rozwijam swój warsztat, czytam książki i czasopisma związane z aktualnie omawianym na lekcjach w liceum zagadnieniem, spotykam się ze znajomymi uczącymi w liceach i wymieniam z nimi poglądy i doświadczenia, szukam materiałów, które mógłbym zaprezentować uczniom na lekcji.

Analizuję podstawę programową z liceum, we własnym zakresie poszerzam wiedzę, wykorzystuję multimedia, które sama tworzę, bądź korzystam z propozycji wydawnictwa. Mam 15-letnie doświadczenie w pracy z młodzieżą licealną, gdyż przed podjęciem pracy w gimnazjum pracowałam w szkole średniej, dlatego powrót do pracy w tego typu placówce nie jest dla mnie problemem.

W poprzednich latach pracowałam w liceach ogólnokształcących, dzięki czemu łatwiej mi się przygotowywać i realizować zadania w obecnym roku szkolnym.

Jeden z dyrektorów podkreśla, że dla jego nauczycieli dużym wyzwaniem jest łączenie jednocześnie nauczania gimnazjalistów i licealistów, czyli poruszanie się w dwóch różnych podstawach programowych. Niektórzy nauczyciele potrzebują czasu na wdrożenie się do nauczania przedmiotów w liceum, zwłaszcza na poziomie rozszerzonym. Sporym wyzwaniem dla niektórych jest także radzenie sobie z nowymi problemami wychowawczymi oraz praca jednocześnie z uczniami uzdolnionymi i tymi, którzy potrzebują szczególnego wsparcia. Duże zróżnicowanie poziomu wiedzy i umiejętności uczniów, z którymi rozpoczynają pracę, i dostosowanie tempa pracy do wszystkich uczniów jest zupełnie nowym doświadczeniem nauczycieli, którzy przez 11 lat pracowali z najzdolniejszymi gimnazjalistami w Krakowie.

Wśród innych trudności wymienianych najczęściej przez nauczycieli w pierwszym roku pracy w nowym liceum należą:

- potrzeba uzupełnienia zasobów bibliotecznych, w tym także o nowe lektury, podręczniki i inne wydawnictwa przedmiotowe, słowniki, zasoby multimedialne; sygnalizowano też nieterminowe dostarczenie materiałów wydawnictw;
- niedostateczne wyposażenie pracowni przedmiotowych do realizacji programu liceum, w tym brak koniecznych pomocy dydaktycznych.

Respondenci zwracali także uwagę na potrzebę zakupu nowocześniejszego sprzętu komputerowego i oprogramowania, drukarek oraz kserokopiarek. Uczący w nowych liceach mają nadzieję na podjęcie ściślejszej współpracy z wyższymi uczelniami zarówno w formie patronatu, jak i otoczenia szczególną opieką młodzieży realizującej przedmioty na poziomie rozszerzonym, w tym dostęp do uczelnianych laboratoriów itp. Nauczyciele odczuwają również potrzebę bieżących informacji na temat seminariów, warsztatów, wykładów organizowanych przez krakowskie uczelnie, towarzystwa literackie, ośrodki kultury i in.

W wypowiedziach nauczycieli pojawił się aspekt konieczności lepszej organizacji pracy – rozkład zajęć. Zagadnienie to niewątpliwie wiąże się, po pierwsze, ze współistnieniem w jednej szkole pierwszych klas liceum i klas gimnazjalnych, w których proces wygaszania jest nie tylko dla nauczycieli, ale i dla uczniów trudnym doświadczeniem. Po drugie, w wielu przypadkach nauczyciele pracują w kilku placówkach, gdyż w początkowym okresie transformacji pierwsza klasa licealna nie zapewnia pełnego etatu – 42% uczestniczących w badaniu nauczycieli nie ma w tej szkole pełnego etatu, a 35% pracuje także w innych szkołach.

Udział nauczycieli w doskonaleniu zawodowym

Przeszło 35% nauczycieli włączonych do badań podjęło doskonalenie zawodowe bezpośrednio lub pośrednio związane z wykonywaną pracą w przekształcającej się szkole. W tematyce podjętych szkoleń znajdują się metodyczne kursy przedmiotowe, kurs przygotowujący do nauczania języka polskiego jako języka obcego, studia podyplomowe z matematyki oraz informatyki, z zakresu wiedzy o społeczeństwie z podstawami przedsiębiorczości, kursy z zakresu prawa oświatowego, kursy i *webinaria* przygotowujące do roli egzaminatora maturalnego OKE, egzaminatora DSD II, samodoskonalenie w programowaniu w językach C++ i Java, szkolenia z zakresu TIK oraz nowej podstawy programowej (geografia). W zakresie pozakursowego przygotowywania się do pracy w nowym typie szkoły, zdaniem respondentów, duży udział mają konsultacje indywidualne zarówno z koleżankami i kolegami z innych liceów, jak i z tymi nauczycielami z własnej szkoły, którzy już mają doświadczenie w pracy ze starszą młodzieżą w szkołach ponadgimnazjalnych lub na uczelni.

Nauczyciele rzadko korzystali z dofinansowania, a mimo to podejmowali doskonalenie, pokrywając w części lub w całości z własnych funduszy koszt kursów albo studiów. Spośród 22 nauczycieli, którzy sygnalizowali, że podjęli w ostatnim czasie doskonalenie zawodowe, 10 osób uzyskało finansowe wsparcie w całości lub częściowo, np. sfinansowanie czesnego za jeden z dwóch semestrów. Kursy językowe prowadzone przez wydawnictwa najczęściej były finansowane przez organizatorów, a *webinaria* nie wiązały się z koniecznością ponoszenia kosztów finansowych.

Pisząc o przygotowywaniu się do pracy w roli nauczyciela liceum, podkreślono:

Bardzo dokładnie przestudiowałam podstawę programową LO i podręczniki. Odwiedzam na bieżąco strony CKE i OKE, odbywam liczne konsultacje z nauczycielami z innych liceów oraz konsultacje z pracownikami naukowymi UJ.

Inna nauczycielka z tej samej szkoły, mówiąc o pierwszym roku pracy w liceum, napisała:

Podejmuję i kontynuuję współpracę z uczelniami wyższymi; prowadzę zajęcia nowoczesnymi metodami (badawczo-problemowymi), ale także w formie wykładów; organizuję miniseminaria naukowe, projekty; uczestniczę w zajęciach warsztatowych; organizuje dni nauki dla środowiska uczniowskiego; zorganizowałam także biologiczny obóz naukowy.

Warto podkreślić, że wśród nauczycieli nowych liceów, którzy wzięli udział w badaniu, 19 osób (32,8%) ma już wcześniejsze doświadczenia w pracy w szkole ponadgimnazjalnej, a 7 osób (12,1%) w pracy ze studentami na uczelni. Dyrektorzy dwóch niepublicznych gimnazjów przekształcanych w licea podkreślają, że ich nauczyciele w większości mieli już wcześniej doświadczenia w pracy z młodzieżą licealną.

Gimnazja przekształcone w licea to placówki, które jako gimnazja uzyskiwały przez kilka kolejnych lat (por. rys. 1 i 2) bardzo dobre wyniki w konkursach przedmiotowych i egzaminach zewnętrznych. Fakt ten znajduje wyraz nie tylko w ilościowych wskaźnikach tych szkół (wyniki egzaminów, EWD), lecz także w sukcesach, które nie są obejmowane przez te miary. Na ten aspekt w swoich wypowiedziach w badaniach ankietowych zwracają także nauczyciele.

Nauczyciel WF-u jednej ze szkół stwierdza: *Kadra naszej szkoły posiada bardzo duże kwalifikacje i osiąga najlepsze wyniki w Krakowie.*

Wspomniana już nauczycielka biologii podkreśla: *Nasze gimnazjum miało ogromny potencjał, którego nie wolno było zmarnować; może być wybitnym środowiskiem dla rozwijającej się młodzieży.*

Jakimi liceami będą te nowe placówki, które wcześniej były świetnymi gimnazjami, trudno dziś dokładnie przewidzieć. Nauczyciele na początku drogi nowej, przekształconej szkoły zwracają uwagę na trudności, które przy większym wsparciu organów prowadzących placówki są stosunkowo łatwe do przezwyciężenia przy tak dużym zaangażowaniu nauczycieli w proces zmiany. Należą do nich problemy sprzętowe, wyposażenie pracowni, terminowy dostęp do materiałów, podręczników itp. W swoich wypowiedziach prawie 20% nauczycieli zwraca uwagę na różne trudności i potrzebę wsparcia ze strony uczelni, wydawnictw, placówek doskonalenia.

Jeden z nauczycieli, który nie jest odosobniony w swoich wypowiedziach, zwraca uwagę na potrzebę doposażenia pracowni w pomoce naukowe, większej otwartości uczelni na współpracę w formie patronatu (otoczenie opieką młodzieży w ramach rozszerzeń – dostęp do laboratoriów uczelnianych).

Działania dostosowawcze

Jednym z oczywistych działań dostosowawczych było zatrudnienie nowych nauczycieli. Wszystkie cztery gimnazja prowadzone przez miasto Kraków zatrudniły nowych nauczycieli. Są to specjaliści w zakresie nauczania: języka polskiego, języka angielskiego, języka hiszpańskiego, języka rosyjskiego, historii, biologii, matematyki, fizyki, informatyki, wychowania fizycznego, a także podstaw przedsiębiorczości i edukacji dla bezpieczeństwa. Konieczność zatrudnienia nowych nauczycieli wynikała nie tylko z pojawienia się zapotrzebowania na dodatkowe kompetencje (nauczanie w liceum), lecz także z powodu przejścia nauczycieli gimnazjalnych na emeryturę. W szkołach, w których uruchomiono mniej oddziałów licealnych niż opuściło ją gimnazjalnych, zatrudniani są nauczyciele z innych liceów lub młodzi nauczyciele w niepełnym wymiarze godzin.

Uwzględnienie mechanizmów korygujących w różnych etapach wdrażania zmiany może mieć istotne znaczenie dla sukcesu czterech szkół, które wybrały przekształcenie gimnazjów w licea. Zwraca na ten problem uwagę także jeden z dyrektorów przekształconego gimnazjum, twierdząc po roku pracy z klasami licealnymi, że **uważa tę zmianę za dobry pomysł z punktu widzenia kontynuacji pracy szkoły i rozwoju zawodowego nauczycieli, ale warunkiem powodzenia jest potrzeba ciągłego doskonalenia nauczycieli.**

Inwestycje poczynione w bieżącym roku szkolnym związane z **przekształceniem** szkoły miały miejsce w dwóch z czterech szkół. W jednej ze szkół zakupy wyposażeniowe wynikały z wcześniejszych planów doskonalenia bazy dydaktycznej. W drugiej – zakupy dotyczyły głównie modernizacji pracowni fizycznej, komputerowej, aktualizacji oprogramowania w komputerach szkolnych. Konieczna była także naprawa, wymiana komputerów, drukarek oraz rzutników multimedialnych. W innej szkole inwestycje dotyczyły zakupów

pomocy dydaktycznych do matematyki, fizyki, biologii, chemii, historii, słowników elektronicznych i translatorów oraz lektur dla klas licealnych do biblioteki. O wsparcie finansowe na dostosowanie bazy występowały na razie dwa licea w roku 2017 i otrzymały w sumie kwotę 29 tys. zł na wyposażenie pracowni przedmiotowych. Dyrektorzy tych placówek podkreślają, że to wsparcie nie jest wystarczające. Pozostałe dwa licea planują wystąpienie o środki finansowe w nowym roku szkolnym, 2018/2019.

Podsumowanie

Na początku artykułu zostały sformułowane trzy pytania badawcze pierwszego etapu studium.

1. Jakie było zaangażowanie dyrekcji szkół i zespołów nauczycielskich w proces zainicjowania przekształcenia gimnazjów w licea?
2. Jakie doświadczenia towarzyszyły nauczycielom w pierwszym roku przekształcenia szkoły i współistnienia dwóch poziomów edukacji w jednej placówce?
3. Jakie działania dostosowawcze podjęły szkoły w zakresie kadry i warunków materialnych, aby stworzyć środowisko ucznia się w placówce licealistów?

Odpowiadając na powyższe pytania, możemy stwierdzić, że:

ad 1 – zaangażowanie dyrekcji szkół i zespołów nauczycielskich w proces zainicjowania przekształcenia gimnazjów w licea okazał się skuteczny, a dobór środków, form argumentacji, osób i instytucji wspierających działania przyniósł satysfakcję i świadomość potrzeby rozwoju zawodowego nauczycieli;

ad 2 – pierwsze wrażenia nauczycieli z pracy z licealistami pierwszych klas licealnych były na ogół pozytywne i nie sprawiały trudności merytorycznej nauczycielom. Zaskoczeniem była pojawiająca się trudność w pracy ze zróżnicowanym zespołem uczniów pod względem wiadomości i umiejętności, która nie występowała w ich wcześniejszym doświadczeniu. Do tej pory pracowali z uczniami uzyskującymi jedne z najwyższych wyników egzaminów w Krakowie, a szkoły zdecydowanie osiągały wyższą efektywności nauczania niż średnio gimnazja w Polsce;

ad 3 – dyrekcje szkół podjęły działania dostosowawcze polegające na zapewnieniu pełnej obsady kadrowej w sytuacji przejścia na emeryturę części nauczycieli lub chęci zmiany poziomu nauczania na szkołę podstawową przez innych. W szkołach podjęli pracę zarówno młodzi nauczyciele z niewielkim stażem zawodowym, jak i nauczyciele doświadczeni, którzy w swojej pracy zawodowej pracowali z uczniami na różnych poziomach edukacyjnych. Niewielka liczba oddziałów klas pierwszych tworzona w tych szkołach, drugi rok mniejsza od liczby oddziałów gimnazjalnych kończących szkołę stanowi trudność pełnoetatowego zatrudnienia nauczycieli. Znaczna część nowo zatrudnionych nauczycieli pracuje na części etatu lub pracuje także w innych szkołach. Innym działaniem dostosowawczym, które musi być kontynuowane w kolejnych latach, jest uzupełnienie zbiorów bibliotecznych, wymiana sprzętu informatycznego i oprogramowania oraz uzupełnienie wyposażenia pracowni przedmiotowych.

Jak już wcześniej wspomniano, trudno dziś dokładnie przewidzieć, jakimi liceami będą szkoły, które wcześniej były świetnymi gimnazjami. Przedłużenie programowe nauczania gimnazjalnego, które miało kontynuację w klasie pierwszej licealnej z programami na poziomie podstawowym, nie sprawiło trudności nauczycielom na początku nowej drogi zawodowej.

Możliwość kontynuowania zatrudnienia połączonego z awansem zawodowym na poziom licealny, w którym trudno było od lat rozpocząć pracę nowym nauczycielom ze względu na stabilną i kompetentną kadrę w istniejących od lat liceach, daje powody do zadowolenia i nadzieję na satysfakcję w rozwoju zawodowym.

Nauczyciele gimnazjalni będą musieli w coraz większym zakresie przejąć obowiązki nauczycieli licealnych, bo w szkołach pozostanie w przyszłym roku tylko jeden rocznik klas III gimnazjalnych, a licealiści rozpoczną edukację z profilowym rozszerzeniem. W kolejnym roku opuszczą szkołę ostatnie klasy gimnazjalne i wejdą dwa roczniki absolwentów, którzy podejmą równoległe naukę licealną z dwoma różnymi podstawami programowymi. Jednej, która obowiązuje aktualnie, i nowej – związanej z wydłużeniem trwania nauki w liceum z trzech do czterech lat. Nauczyciele nowych liceów, a za rok wszystkich liceów w Polsce, przez kolejne lata będą pracować z równoległymi obowiązującymi nieco odmiennymi programami nauczania.

Krzysztof Konarzewski w eseju *Oświata – od reformy do reformy* zastanawia się, czy przebudowa systemu oświaty średnio co 14 lat to nie za często. Podkreśla, że trwałość systemu jest niewątpliwie zaletą. Zwraca uwagę, że: „[...] potrzeba czasu, by nauczyciele odnaleźli się w nowych warunkach, nowe szkoły wrosły w plany życiowe rodzin, a sam system rozpoznał i usunął swoje wady” (Konarzewski, 2018, s. 181). XXI wiek szczególnie obfituje w zmiany wprowadzane w edukacji nawet w okresie realizacji rozwiązań w ramach jednej reformy.

Budynki, w których mają swoje siedziby krakowskie nowe licea, przetrwały ponad 100 lat, a pracujące w nich kolejne pokolenia nauczycieli starały się, nie burząc dorobku poprzedników, kontynuować pracę według lepszego planu kolejnych reformatorów struktur szkolnictwa ogólnokształcącego. Zwyczaj, który przetrwał próbę czasu, jest zbudowany na doświadczeniach minionych pokoleń, ale równocześnie służy jako zaporę dla iluzji, że możemy zrobić wszystko lepiej, od nowa, zgodnie z jakimś stuprocentowo racjonalnym planem.

Dziękujemy wszystkim dyrektorom i nauczycielom za udział w badaniu i mamy nadzieję na możliwość jego kontynuowania w kolejnych latach.

Bibliografia

- Encyklopedia PWN. Polska. Oświata. Druga Rzeczpospolita, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Polska-Oswiata-Druga-Rzeczpospolita;4575098.html>.
- Konarzewski K. (2018). *Oświata – od reformy do reformy [w:] Polska. Eseje o stuleciu*, BOSZ.
- Szaleniec H., Kondratek B., Kulon F., Pokropek A., Skórska P., Świst K., Wołodźko T., Żółtak M. (2015). *Porównywalne wyniki egzaminacyjne*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Strony internetowe nowych szkół licealnych: <http://www.lo44.krakow.pl>, System Informacji Oświatowej, stan na 30 września 2016 r. <http://lo43krakow.pl/>, <http://lo42krakow.pl/>, <http://www.xlilo.krakow.pl/>.
- Wdrażanie reformy oświaty przez samorząd Krakowa* i inne dokumenty, które są dostępne na stronach: http://www.bip.krakow.pl/?dok_id=27366, http://www.bip.krakow.pl/?dok_id=19304, http://www.bip.krakow.pl/?dok_id=81368.
- Wieczorkowska G., Wierziński J., Michałowicz B., *Odmitologizowanie przyjmowanych bezrefleksyjnie założeń edukacyjnych*, „Nauka”, 2/2013.
- Wyniki egzaminacyjne, www.oke.krakow.pl.

